

Ribajnaj sel ajlom!
Világnak Ura!
Néhány nappal ezelőtt könyörögtünk Hozzád: OVINU MÁLKÉNU!
KÓRÁ RAJA GÓZAR DINÉNU!
Atyánk, királyunk, hájítsd el fejünk fölül kemény ítéletedet!
És néhány óra múlva azt olvassuk szent tóránkból: BÖRÉSZISZ
BORO... Megteremtetted az Eget és a Földet.
A két idézet közötti kapcsolatról szeretnék szólni.
Ezekben a napokban számos zsidó közösség fordul Hozzád, a világ teremtőjéhez.

Mentsd meg alkotásodat! A Földet! Ments meg bennünket és utódainkat! Nem teheted, hogy ne maradjanak, akik kádíst mondanak utánunk!
Számos jelét látjuk, tapasztaljuk, hogy úgymond globális katasztrófa küszöbén állunk.

Az október végi kánikulának számító meleg csak az egyik jel. Világ-szerte elemi csapásokkal küzdenek!

Tudjuk, hogy VÁTIMOLÉ HOOREC HOMOSZ – Megtelt a Föld erőszakkal! Mégis az ósatya szavaival szólunk: Nem pusztíthatod el az igazat a gonosszal!

Ó alkudozott Veled Szodoma és Gomora sorsáról.

Hol vagyunk mi őröle?

Mi csak kérhetünk, könyöröghetünk.

Ovinu málkénu – Atyánk, királyunk! Hájítsd el fejünk fölül kemény ítéletedet!

Kén jöhi rócajn – Legyen akaratod szerint!

Így legyen, ámen!

(Elhangzott a zuglói zsinagógában smini áceretkor.)

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

A Kristallnacht margójára

Korántsem ez hozza a megoldást

1938. november 9-ről 10-re virradó éjjel!

A náciok lelkén szárad 267 zsinagóga kirablása, majd felgyújtása. 7500 zsidó üzlet és több száz zsidó otthon is hasonló sorsra jut. Közel száz zsidó meglinecelése és mintegy 30 ezer koncentrációs lágerekbe hurcolása a Kristályéjszaka mérlege.

Az esemény nem előzmény nélküli: 1938 július-október között állami rendelkezések sora lépett életbe a zsidó vagyoni kisajátításáról!

És 81 évvel később...

A lipcsei egyetem a Friedrich Ebert Alapítvánnyal közösen készített felmérést a németországi antiszemitizmus mai állásáról.

A tanulmányból kiderül, hogy a németek egyharmada erősen antiszemita nézeteket vall, illetve látens antiszemita. A zsidókkal szembeni negatív érzés különösen a volt NDK területére jellemző.

A felmérésbe bevont személyek 31%-a szerint „a zsidók még mindig túl nagy befolyással rendelkeznek”, 21%-uk úgy véli, hogy „a zsidók sokkal inkább alkalmaznak piszkos trükköket, mint mások”.

A válaszadók 40%-a „nem érez együtt a zsidókkal”, és ennek okát Izrael politikájában jelöli meg.

A németek 80%-át ugyanakkor nem foglalkoztatja a német történelem, inkább a jelen problémáira koncentrálnak.

A megkérdezettek 66%-ának az a véleménye, hogy a holokauszt-jóvá-tétel „a holokausztipart szolgálja”.

Struccepolitikát folytat az, aki a németországi antiszemitizmus mellett – mely a felmérés szerint az elmúlt 20 évben nem volt ilyen magas – nem vesz tudomást a szintén felfelé ívelő, egész Európát átítató antiszemita jelenségekről.

Napjainkra beigazolódt, hogy tévhit a rasszizmust és az antiszemitizmust egyértelműen a jobboldalhoz kötni. Ennek cáfolására legjobb példa Corbin és pártja.

Nem véletlen, hogy Nagy-Britannia zsidóságának 90%-a véli úgy, hogy a Munkáspárt kifejezetten antiszemita, és esetleges kormányra kerülése esetén Anglia zsidó lakosságának 40%-a a kivándorlást fontolgatja.

A mételey Amerikában is felszínre tört. Csak egy pillantást kell vetni a félidős választások eredményére, és nem árt belehallgatni néhány demokrata képviselő első megszólalásába.

A nyolcvanegy évvel ezelőtti esemény sem volt előzmény nélküli, és ez a mai állapotokról sem mondható el. Szinte nem múlik el nap úgy, hogy ne szereznénk tudomást a diaszpóra zsidóságát érő, jó esetben „csak” verbális atrocitásról (amihez elegendő, ha valakit a világhálón szörfözve, gondolatai közreadása alapján kategorizálnak), ugyanak-

kor nem ritka a fizikai bántalmazás sem.

Mindezeket napi szinten látva/hallva meggyőződésem, hogy a diaszpóra zsidóságának ma sokkal nagyobb kihívással kell szembenéznie, mint hogy egyes irányzatai milyen elfogadottságot élveznek Izraelben.

Ha valamikor, hát most igazán itt az ideje, hogy a szépen hangzó szlogen – „nem azt kell nézni, ami elválaszt, hanem ami összeköt” – a mindennapok részévé váljon, és a különböző irányzatok elsősorban az adott helyen, egymás között rendezzék sorraikat.

Mert ahogy 70 évvel ezelőtt az újjászületett Izrael Államnak erős diaszpórára volt szüksége, úgy ma a galutnak van égető szüksége egy erős Izraelre.

Leharblog

Népiirtáskutató központ nyílt Kolozsváron

Meg kellene tanulniuk a következő generációknak is, hogy miként előzhető meg a népiirtások – hangzott el a kolozsvári holokausztkutató intézet megnyitóján.

Megnyitották Kolozsváron Kelet- és Közép-Európa első, egyetemi keretek közt működő Holokauszt- és Genocídiumtanulmányok Intézetét, amely a Babes-Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kara kezdeményezésének köszönhetően jöhetett létre.

Amint az intézmény vezetői a székelyavatáson bejelentették, az oktatás és a kutatás „erőteljes erőforrásközpontjaként” képzelik el az intézetet, amelynek könyvtárát, mikrofilm- és digitális dokumentumgyűjteményeit az Egyesült Államok Holokauszt Emlékmúzeuma támogatásával, továbbá hazai és külföldi magánszemélyek segítségével hozták létre. Tibori Szabó Zoltán igazgató elmondta, négy éve kezdeményezte a holokauszt és a genocídium témájával foglalkozó, a kapcsolódó anyagokat összegyűjtő kutatóintézetet a politika- és közigazgatás-tudományi kar. A létesítmény most székelyhellyel és honlappal is bővül.

Az eseményt a BBTE parkjában szervezték meg, alig húszlépésnyire

az új intézet székhelyétől, így az érdeklődők megnézhetik a már be rendezett könyvtárat is. Mint elhangzott, az intézményben 1200, a holokauszt és genocídium témájáról szóló kötet található, illetve mikrofilmek és digitális archívum, mindezek az oktatási és kutatási programokat szolgálják. A BBTE képviselőjében Daniel David rektorhelyettes és Salat Levente dékánhelyettes, a washingtoni Holokauszt Emlékmúzeumtól Radu Ioanid történész, filozófus, a nemzetközi holokauszt-archívum igazgatója mondott beszédet, és jelen volt négy holokauszt-túlélő is.

A résztvevők úgy fogalmaztak, leírhatatlan tragédia, ami a második világháborúban megtörtént, és gratulálnak a kezdeményezéshez, hisz nem szabad elfelejteni sem a múltat, sem azt, hogy a népiirtás kollektív bűn volt. A genocídium túlélői már nagyon idősök, és nem sokára el fognak tűnni közülünk. „Valahogy meg kellene tanulnia a jövő generációnak is, hogy miként előzhető meg a hasonló tragédiák, melyek azok a szavak, amelyek a népiirtás előtt elhangzanak, mert minden szavakkal kezdődött” – fogalmazott Tibori Szabó Zoltán. Hozzátette, tudomása szerint ez az első ilyen jellegű egyetemi szintű létesítmény egész Közép- és Kelet-Európában. Hasonló témájú kutatóközpontok Bukarestben és Budapesten is működnek, de azokat nem egyetemi támogatással alapították.

A holokausztkutató intézet létrehozását elsősorban a washingtoni múzeum segítette 300 kötet könyvvel és 500 tekercs mikrofilmmel. „Több tízezer ilyen tekercs létezik romániai és magyarországi archívumokban, de ezek mára részben hozzáférhetetlenek” – jegyezte meg a kutatóintézet igazgatója. Tibori Szabó Zoltán mellett kutatók, oktatók és diákok tárják fel és tanulmányozzák a holokausztot és genocídiumot, nem csak magyarok, hisz több kontinenset érint a téma. Az intézmény oktatási és kutatási igazgatója Lucian Nastasa-Kovács, Gidó Attila pedig az archívumért felelős igazgató. Mint elhangzott, a kutatóintézet honlapjának elkészítése folyamatban van. A megnyitón bemutatták az angol változatot, amelyet magyar, román és német nyelvre is lefordítanak. A kutatóintézet dokumentumai és adatai online, a Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Kar honlapján lesznek elérhetőek. Ezen a felületen a témát tanulmányozó diákok és kutatók közvetlenül hozzáférhetnek az intézet digitalizált anyagaihoz.

Tőkés Hunor/kronika.ro

Tibori Szabó Zoltán, az intézmény igazgatója a megnyitón

Fotó: Tőkés Hunor

Csak hogy tévedés ne essék, hol volt akkor még a német megszállás!

1939. szeptember elsején nem csak a második világháború kezdődött el. Nyolcvan évvel ezelőtt Makón is megkezdődött a zsidóság gazdasági és társadalmi pozícióinak korlátozása.

Kis Jeruzsálem volt – nincs!

Kötelezték az iparigazolvánnyal és iparendeléssel rendelkező személyeket, cégeket és bankokat, hogy október 15-ig adataikat jelentsék be az illetékes pénzügy-igazgatósághoz vagy az elsőfokú iparhatósághoz. Mivel katonai szolgálatuk miatt sokan csak késve tudtak ennek eleget tenni, a listákat csak november közepére tudták elkészíteni.

Eszerint a városban 1881 iparúzó közül 377 (20%) minősült zsidónak. A Makói Újság első oldalán közölte, hogy „kihalásos rendszerrel állítják helyre a kellő arányt”. Ez azt jelentette, hogy amíg az iparendeléssel dolgozó zsidók arányszáma nem csökken 6% alá, a hatóság nem ad ki újabb engedélyt.

1940 áprilisában az iparügyi miniszter kérésére Bécsy Bertalan polgármester közölte, hogy 1940 januárjától nem adott zsidónak iparjog-sítványt.

1940. augusztus 29-én reggel 6 órakor az V. honvéd kerületi parancsnokság irányításával a makói rendőrség razzsiát tartott a város zsidók lakta negyedeiben, és tíz embert őrizetbe vettek. Közük a 21 éves Braun Györgyöt is. A „honvédelmi és egyéb állambiztonsági szempontból nemkívánatos, aggályos elemeket” még aznap az orosházi gyűjtőtáborba szállították.

A zsidó árusokat kitiltották a piacokról

Október elején a makói nyilas csoportok és a velük együttműködő Toldi Miklós Bajtársi Egyesület összehangolt akciót indított a zsidó piaci árusok ellen. Részen ennek hatására október 7-én Ferenczy Béla alispán a „zsidótörvény szellemében” olyan határozatot hozott, amelyben a zsidó árusokat a vármegyei országos vásárokról, heti és napi piacokról kitiltotta.

1941. augusztus 4-én hat keresztény hagymakereskedő fordult kérésével a Baross Szövetség vezetőségéhez, hogy a makói piacról az iparigazolvány nélkül nagyobb tételeben vásárló zsidókat tiltsák ki.

A második zsidótörvény elrendelte a zsidók tulajdonában lévő föld- és házbirtokok bejelentését. Makón 760 hold földbirtokot és 207 lakóházat írtak össze mint zsidó tulajdont, 4.200.000 P becsült értékben. (A legnagyobb földbirtok, több mint 614 hold, a Montágh-örökösök tulajdonában volt.)

1941 novemberében az alispán a vármegyei tisztviselők egy részét szigorúan megdorgálta, mert megjelentek Alder Artúr zsidó ügyvéd temetésén. Ugyancsak Ferenczy alispán tiltotta meg tisztviselőinek, hogy zsidó albrétben lakjanak.

A Makói Evezős Klub is kizárta zsidó származású tagjait

1944 áprilisában be kellett szolgáltatni a zsidók tulajdonában lévő rádiókészülékeket, májusban pedig az írógépeket és a gépjárműveket. A rádiók átvételét a posta irányította. A beszállított rádiókra a makói tűzoltóság, a városi gazdasági hivatal és az állami óvodák felügyelőbizottsága is igényt tartott. A készülékek többségét a VI. honvéd hadtest vette igénybe légtámasz riasztás céljára. Május 13-án 72 írógépet, 254 kerékpárt és 9 segédmotor-kerékpárt adtak át a városi igazgatás képviselőinek.

Ezzel egy időben megkezdődött a zsidó szerzők műveinek eltávolítása a vármegyei és a városi könyvtár-

Vorhand Mózes

ból. Július elejéig több mint 400 kötetet semmisítettek meg. A lakosságot is fölszólították, hogy magánkönyvtáraikból távolítsák el a zsidó írók műveit.

A Belügyminisztérium április 12-i újabb rendelete szerint azokat, akik nem viselték a megkülönböztető jelzést, internálni kellett. A rendőrkapitányság április 14-én tartotta az első „sárgacsillag-razsiát”. Reggel nyolckor a kapitány szóbeli utasítására háromfős rendőri egységek indultak a zsidók lakta negyedekbe. A razzia eredményeként Rosner Jenőné, Weinberger Olga és Ausch Emilné ellen indult kihágási eljárás, mert házuk kapujában álldogálva nem viseltek sárga csillagot.

A polgármester 25 zsidó üzletet zároltatott a városban

Április 21-én jelent meg az 50/500/1944. KKM sz. rendelet a zsidó kereskedők üzletéhez tartozó áru-készletek és üzleti berendezések zárolásáról. Bécsy Bertalan polgármester azonban már április 8-án, majd 12-én – tehát jóval a rendelet megjelenése előtt – két szakaszban összesen 25 zsidó üzletet zároltatott a városban.

Május 2-án a városba érkezett Endre László zsidó ügyekért felelős államtitkár Finta Imre csendőr százados és két Gestapó-tiszt kíséretében, hogy az alispántól tájékoztatást kérjen a gettószítás előkészületeiről. Ferenczy Béla alispán vallomása szerint a makói gettó föllállításának kérdése ekkor dőlt el.

Ferenczy Béla május 6-án úgy döntött, hogy a zsidóság részére a Honvéd városrészen a Honvéd u., Garai u., Bethlen u. és Királyhegyesi út határolta területét jelöli ki. Ide kellett költöznie a központi, a nagylaki és a torontáli járások zsidóságának is.

Buócz Béla, Szeged helyettes rendőrfőkapitánya május 8-án rendeletben szabályozta a zsidók élelmiszer-vásárlásának időtartamát. Úgy rendelkezett, hogy bevásárlásaikat csak délelőtt 10 és 11 óra között végezhetik. Valószínűleg a szegedi példa hatására két nappal később Bécsy polgármester hasonló határozatot adott ki.

Május 24-én, a gettó létrehozása után, a polgármester a piac látogatását újra szabályozta. A történelmi gettóban lakóknak délelőtt 10 és 11, a konvertáltaknak pedig fél 10 és 11 óra kö-

zött engedélyezte, ami még ekkor is szigorúbb volt a kormányrendeletben foglaltaknál.

Május végére a gettóba Makó és három járás zsidóságát koncentrálták

1944 májusában zsidó vagyon rejtetése miatt följelentették, majd a rendőrségen előállították Vorhand Mózes ortodox főrabbit. Az idős papot Szőnyi Károly rendőrtanácsos utasítására Csitos és Hajnal detektív állította elő. A kihallgatást egy Somogyi nevű nagyváradi rendőr vezette. (Csitos Lajos detektív vallomása szerint Somogyi zsidógyűlölő volt. Nagyváradról azért hozták ide.)

A 82 éves főrabbit „ütötték, verték, szakállánál fogva rángatták, mert nem tudta megmondani, hogy a gettóba zárt zsidók hová rejtették értékeiket”.

A Közalkalmazottakat Igazoló Bizottság határozata szerint: Csitos Lajos és Pók Antal „a német megszállás ideje alatt Vorhand Mózes ortodox főrabbit a rendőrhatalóságon több társával együtt brutálisan bántalmazta, s a bántalmazások következtében az aggastyán pap rövid idő múlva elhalt”.

„Csak Szegedig mennek, addig kibírják”

Június 16-án, pénteken megkezdődött a makói gettó fölszámolása,

A makói zsinagóga évente ezrek zárandokhelye

A mindenkori kihívások

A szingliséget a társadalom egyre inkább ismeri és elismeri. Felvetődhet a kérdés, hogy ez mennyire hasznos és jó, a válaszhoz azonban meg kell ismerni, mit is mond erről a zsidó hagyomány.

Elsősorban azt, hogy már az első embernek, Ádámnak is párt teremtett az Isten, Évát. Mert az ember társas lény. A szingliséget a zsidó hagyomány egyáltalán nem ismerte, elképzelhetetlen volt, hogy valaki egyedül éljen, legyen az férfi vagy nő.

Ha szinglikről beszélünk, akkor elsősorban lányra gondolunk, ám ma már a férfiszingliség is elfogadott kifejezés.

A Talmud (zsidó vallási szöveg) így írja: *Ben Hé Hé mondta: Ötéves korban kezd a gyerek tanulni a Bibliát... Tizenhárom évesen köteles betartani a parancsokat. Tizenöt évesen a Talmudban búvárkodik. Tizennyolc évesen meg-nősül. Húszévesen meglelt ember. Harmincévesen ereje teljében van, negyvenévesen az értelem embere. Ötvenévesen már képes okos tanácsokat adni. Hatvan az öregedés kora, hetven az ősz hajé, nyolcvan az aggkoré. A kilencvenéves görnyedten jár...*

Azaz már a talmudi bölcsek is azt tanácsolják, hogy minél korábban nősüljön meg a férfi, alapítson családot, és majd az ő gyerekei (fiai) folytatják ezt a sort.

A hagyomány rögzíti a nő szerepeket is, bár az is igaz, hogy a zsidóság különböző vallási árnálataiban más és más joguk, illetve kötelességük van a férfiaknak és a nőknek.

A törvényalkotó rabbik leírják, hogy a nők fel vannak mentve az „időhöz kötött, tevőleges parancsoktól” alól, mondván, hogy a hölgyek feladata a család, a gyerekek, az otthon és minden, ami ehhez kötődik. A nők nem kötelesek naponta háromszor imádkozni, imaszíjat, imasálat rakni, ünnepi sátorban lakni, a Tóra elé járulni stb., mert a bölcsek szerint az ilyen parancsok megcselekvése nagyon megnehezítené az otthoni munkát. Bár az is rögzítve van, hogy ezek a kötelességek családi állapottól függetlenül élnék, a hangsúly mégis a családon van.

Egy gondolatot azért illik itt megjegyezni. E mondat alapján indult a 20. század nagy vitája arról, hogy ez a „felmentés” vajon tilalom-e egyben. Azaz: a talmudi rendelkezés engedmény vagy kirekesztés? A vita nem lanyhult azóta sem, így a közösségeket vezető rabbiknak nagyon nagy szerepük van abban, hogy ezt a kicsit furcsa helyzetet – legalább a közösségükön belül – megfelelően kezeljék.

Visszatérve a szingliségre, a bibliai korban hét próféta működött: Sára, Ábrahám felesége; Mózes nővére, Mirjám; Debora, aki bíró is volt; Hanna, aki Sámuel próféta édesanyja volt; Abigail, Dávid király egyik felesége; Hulda, aki Jeremiás korában élt; és Eszter királyné.

Be kell látni, hogy a hagyomány nem ismer szingli prófétánót, a mi őseink, hőseink mindegyike családi életet élt. A Talmud rabbijai a korszakhoz (i. sz. 1–5. század) mérve óriási forradalmat hirdetnek meg, amikor a nők jogait rendezik, hogy ezzel is a család felé tereljék őket. Egységesítik a zsidó esküvő jogintézményét, leírva, hogy egy nőt nem lehet akarata ellenére feleségül venni, illetve a férj – házassági szerződésben – biztosítja felesége számára az őt megillető jogokat. A kora középkor európai zsidó törvényhozói előírták, hogy a feleségtől csak a beleegyezésével lehet elválni, ami – azért jegyezzük meg – igencsak megelőzte a korát.

Mindegyik fentebb leírt rész megmutatja, hogy a zsidó vallás, a hagyomány igyekszik nyomon követni az ember életét, amibe beletartozik a társ is. Azonban mint tudjuk, a mai élet ennél egy fokkal bonyolultabb. Teljesen más társadalmi közeg vesz bennünket körül. Az alapvető emberi értékek megmaradtak, ám sok más megváltozott. Ha valaki ma Európában a talmudi tanítás mentén akar haladni, furcsán fognak ránézni. Mert egy tizennyolc éves gyermek nem nősül meg, nem megy férjhez. Még nem kezd bele a családalapításba, helyette inkább tanul, dolgozik, hogy a majdani családjának biztonságot tudjon teremteni.

És szerintem ez teljesen rendben van így, főleg akkor, ha a saját példámot nézem. Én sem volnék abban biztos, hogy örömmel venném, ha a lányaim ilyen korán választanának maguknak társat, férjet, és szülnének gyermekeket. Inkább tanuljanak, éljenek, ismerjék meg az életet, a mai, modern életet, a zsidó életet, s majd csak később találják meg a párjukat. Természetesen ma is vannak zsidó közösségek, ahol a Talmud betűje fontosabb a való világnál, ám ez nem jellemző. A zsinagógánkba sok családos jár, de bizony vannak egyedülállóak is. Nem teszek, nem teszünk közöttük különbséget, ugyanolyan fontos az egyik, mint a másik.

Én mint lassan ötvenéves ember, megfogadva a már leírt misnai tanítás rám vonatkozó részét, csak azt tudom tenni, hogy szükség esetén tanácsaimmal segítem azokat, akik megkeresnek. Nem beszélek szinglihordákról, sokkal inkább arról, hogy mindenkinek az a jobb, ha hazaérve meg tudja osztani valakivel az aznapi élményeit.

Ugyanakkor elismerem, elfogadom a döntését annak is, aki nem akarja megszűnteti az életét egy állandó mással. Ha kell, akkor őt is igyekszem segíteni tanítással, tanáccsal, jó szóval.

Az a szép a mi zsidó hagyományainkban, hogy nem feledve az ősi törvényeket, tanításokat, képesek vagyunk megfelelni a mindenkori kihívásoknak, igyekszünk rájuk választ adni. Ez tartott meg évezredek óta bennünket zsidóknak, és ez tartott meg bennünket embernek.

Radnóti Zoltán rabbi/ujso.com

hajnali 5 órakor a csendőrök összereltek a zsidóságot a zsinagóga környékére. A férfiakat és a nőket különválasztották, majd az „átvevő

bizottságok” tisztviselői elvették tőlük a pénzüket és az értéktárgyaikat. A jegygyűrűiket is lehúzták az ujjukról.

A polgármester a gettó fölszámolása előtt úgy döntött, hogy a zsidóságnak hozzá kell járulnia saját deportálásának költségeihez. Ezért a Makó és Szeged közötti vasúti szállítáért fejenként egy pengőt szedett be.

Június 16-án délután az 1606 makói és környéki zsidó nemzeti színű zászlókkal föllobogózt vasúti kocsikba zárták. Egy-egy vagonba 60-70 embert zsúfoltak.

Klein Lázár az egyik ott sétálgató városi tisztviselőt megkérte, szólna a polgármesternek, ne zárják rájuk egészen a vagon ajtaját, mert megfulladnak. Nem sokkal később a tisztviselő visszajött a polgármester válaszával: „Csak Szegedig mennek, addig kibírják.”

(Forrás: Tóth Ferenc: Makó története 1920-tól 1944-ig c. kötet)

Kinyó Norbert/Gépnarancs

Az OR-ZSE állásfoglalása Vári György nyilvános vallomásával kapcsolatban

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם אלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח:

„A világ teremtése előtt hét dolog teremtett: a Szent Tan és a megtérés, az Éden kert és a Gyehenna, a dicsőség trónusa, a Szentély és a Messiás neve.”
(Talmud, Nedarim 39b)

Ros hasáná, tehát a zsidó újév előtt, a bűneinket elismerő és bűnbocsánatért fohászoló szlichot imák mondása idején dr. Vári György irodalomtörténész, az OR-ZSE harmadéves rabbi helyettes szakos hallgatója az egyik közösségi hálózat felületén nagy nyilvánosság előtt tett bejegyzésben vallott másfél évtizeddel korábbi tetteiről, s szembenézett azzal, hogy abban az időben visszaélt tanári pozíciójával. Tette nemcsak az ősi nagyünnepnek bűnvallási liturgiájával mutat szoros összefüggéseket, de illeszkedik ahhoz a nemzetközi tendenciához is, melynek során a napnyugati kultúra társadalmi igyekezők szembenézni a gyengébbek, a kiszolgáltatottabbak elleni erőszak, a hatalommal való visszaélés nyílt és burkolt formáival. E folyamat kiemelkedően fontos mozzanata, hogy az elkövetők is belássák tettükért felelős, az áldozatot és az elkövetőt különböző módon, de egyként traumatizáló jellegét. Le kell szögeznünk ugyanakkor, hogy Vári György nyilvános és teljesen önkéntes bűnvallása semmilyen formában sem előfeltétele a rabbinusi képesítésnek, arra őt az Egyetemen belül senki sem bízta, azt senki tőle el nem várta. Tettéről nem egyeztetett velünk, annak folyamatára befolyásunk nem volt.

Tizenöt éve, az elkövetett és nyilvánosan megvallott bűn elkövetésének idején Vári György semmilyen kapcsolatban nem állt intézményünkkel, és nemcsak hogy nem volt vallási tisztviselő, de nem is élt vallásos életet. Ebből következően intézményünket semmilyen formális felelősség nem terheli a történetekkel kapcsolatban. Mivel azonban a Rabbi képző egyik hallgatójának bűnvallásáról van szó, és a vétek megvallásának önmagában teológiai jelentősége van, valamint azért is, mert Vári György bejegyzése nagy visszhangot keltett, és így sokan felvetették azt a kérdést, hogy lehet-e vallási vezető abból, aki a) ilyen vagy hasonló cselekedetet követett el, b) ilyen vagy hasonló nyilvános bűnvallomást tesz, ezért Egyetemünk úgy érzi, hogy álláspontjával e kérdésben a szélesebb nyilvánosság elé kell lépnie.

1. A bűntől való őszinte elfordulás, megtérés (tsuvá) fontossága, kritériumai és hatása

Az OR-ZSE a zsidó vallás joggyakorlatának fundamentumára épülő intézmény. A történetekkel kapcsolatos álláspontunk éppen ezért a héber moráleteológia és zsidó vallás joggyakorlatából fakad.

A zsidó vallási hagyomány szerint még a legnagyobb vétek utáni megtérés, illetve az elkövetett bűntől a megtérő lelkében támadó viszolygó elfordulást követő, illetve jelző bűnvallomást sem pusztán lehetőség, hanem a Tóra egyik kötelező érvényű, tevőleges parancsolata. (Vájikrá [3 Móz] 26:40, Rámbám, Széfer há-micvot, Micvát áse 73., Széfer há-chinuch 364.) A zsinagógai esztendő kezdete, a napjainkban is tartó tiszre hónap egymást követő ünnepeivel, a sófár, a kos szarvából faragott ősi kürt hangjával szinte mást sem tesz, mint ennek a parancsolatnak a végrehajtására hív, nógat, ösztökél.

A megtérés őszinteségét teljes bizonyossággal ugyanakkor csak Isten, minden titkok tudója tudja megvizsgálni és tanúsítani (Rámbám: Hilchot

tsuvá 2:2); ember, intézmény vagy közösség nem. Így minden emberi közösség, hitközség, mely megtérőt fogad be, a dolgok természetéből fakadóan kockázatot vállal.

A zsidó vallásbölcseleti álláspont az őszinte megtérés lehetőségének tekintetében mégis derűlátó. Azt föltételezi, hogy minden ember képes lehet az általa elkövetett bűnnel történő, valódi, őszinte önvizsgálatból fakadó szembenézésre, sőt szembefordulásra: „Milyen nagy a megtérés ereje! Tegnap [a bűnös] még el volt különítve az Örökkévalótól, Izrael Istenétől, ahogy írva van: „A bűneitek választanak el tőlem” [Jesájahu {Ézsaiás} 59: 2] ... és ma közel került Isten e világi kisugárzásához »(sechiná)«.” (Rámbám: Hilchot tsuvá 7:7).

Az igazi megtérés nehéz, hosszú és gyötörő folyamat, amely komoly önreflexiót, vívódást, és korábbi cselekedeteink megítélésének alapos megváltoztatását követeli. Személyiségünket formáló, önazonosságunkon módosító, radikális hatása van. A hagyomány szavaival élve megtisztít, kiengesztelődést (kápará) szerez, bár nem fájdalommentesen, miként az ol-tárról vett parázs is égetve tisztít. A múltban a megtérők azért gyakran nevet is változtattak. Így kívánták kifejezésre juttatni, hogy immár nem azonosak a bűn elkövetése kori önmagukkal. (Rámbám: Hilchot tsuvá 2:4).

Vári György konkrét személy, nem absztrakt módon elképzelt „bűnös”. Intézményünk oktatói, rabbijai hosszú esztendőök óta személyesen, személyiségének minden színfoltjával és árnyával együtt ismerik, szemben a közösségi médiában ismeretlenül ítélezőkkel látták az elmúlt tizenöt esztendőnek az életvitelében, gondolkodásában és emberi kapcsolataiban bekövetkezett minden változását, tapasztalták korábbi tetteivel kapcsolatos – a nyilvános bűnvallomást hosszú évekkel megelőző – vívódását és bűntudatát, és így nincs okuk feltételezni, hogy egykori vétkéinek megbánása ne a vezeklés és a megtisztulás őszinte vágyából fakadna. Épp ezért az Országos Rabbi képző – Zsidó Egyetem vezetősége nem lát okot annak feltételezésére, hogy Vári György nyilvánosan megvallott, egykori tetteit ne báná, ne szégyellné a legőszintebben, azoktól való viszolygása csupán a bűn ismétlése iránti vágyat leplező retorika volna. A megtérő bűnös nemhogy „veszélyt” nem jelent a közösségre, de a rabbinikus hagyomány szerint egyenesen olyan, mintha helyreállította volna a Szentélyt, és annak oltárt megtisztította volna (Vájikrá rábá 7:2). A Talmud többre tartja a megtérő bűnöst a vétekbe nem esőnél, mert a bűntől elfordulni, a bűnt elismerni, azaz nem letagadni, hanem megtagadni a legembert próbálóbb kihívások egyike (Bráhot 34b). Mindezekből következően nincs rá okunk, hogy akadályt gördítsünk Vári György ta-

nulmányainak folytatása elé, sőt ha eltiltanánk, akkor óhatatlanul épp bűnvallását, a megtérés parancsolatának gyakorlását szankcionálnánk, azaz megtagadnánk a Biblia és a Talmud minden vonatkozó tanítását, előírását.

Ugyanakkor nem mehetünk el szólanul Vári Györgynek mint rabbi szakos hallgatónak, leendő vallási tanítónak és lelképásztornak a bűnvallomása mellett, azt tartalmilag és következményeiben is vizsgáljunk kell. Szembe kell tudnunk ugyanis nézni annak lehetőségével, hogy a legőszintebb bűnvallomás is félrecsúszhat, sajnos fakadhatnak belőle újabb vétek, s tartalmazhat épp ezért olyan mozzanatot, mely az Egyetemet mint a kritika tudományos szellemének elkötelezett oktató intézményt önbírálatra sarkallja, sőt az önkorrekció köteleossége elé állítja.

2. A vallásos hagyománynak a nyilvános bűnvallomással szembeni követelményei

A nyilvános bűnvallomással kapcsolatban a Héber Biblia két különböző helye látszólag ellentmondó útmutatást ad. A nyilvános bűnvallomás az egyik (Mislé [Példabeszédek] 28:13) szerint kívánatos, a másik (Tehilim [Zsoltárok] 32:1.) szerint viszont nem. A Babilóniai Talmudban (Jomá 86b) ezt az ellentmondást többek között a következő módon próbálták feloldani.

Ráv szerint a korábban már nyilvánosságra került bűnökre vonatkozó nyilvános vallomás kívánatos (Rási szerint azért, mert ezzel a megtérő azt mutatja, hogy valóban szégyelli és bánja korábbi cselekedetét), és a nyilvánosságra nem került bűnökkel kapcsolatban ajánlott hallgatni. Ráv Náchmán szerint az Isten és ember közötti parancsolatok megszegését nem szabad nyilvánosan megvallani, míg az ember és a másik ember közti bűnökre vonatkozó nyilvános bűnvallomás kívánatos. Első megközelítésben úgy tűnik, hogy a két bölcs között nézetkülönbség van, és a vallásjogi gyakorlat Ráv Náchmánt követi. (Rámbám, Hilchot tsuvá 2:5, A Sulchán áruach, Orách chájim 607:2 a jom kipuri zsinagógai bűnvallomással – és nem általában a nyilvános bűnvallomással – kapcsolatban úgy rendelkeznek: „Nem köteles vétkét részletezni, de megteheti. Ha suttogva mondja a bűneit, helyes részleteznie azt.” Erdemes megemlíteni, hogy napjainkban nagyon kevés közösségekben követik azt a gyakorlatot, amelyet a Sulchán áruach [607:6], illetve az askenázi közösségek számára irányadó kommentátora, a Remá épp e helyütt kötelezőként ír elő, miszerint a jom kipur [engesztelő nap] előtti délelőti ima alatt meg kell korbácsolni a közösség minden tagját. [A Máháril szerint valamilyen szíjjal, mert nem csak képletes ütésekéről van szó.] Így Vári György nyilvános vallomása akár olyannak is tűnhetné, amely

összhangban áll mindkét talmudi bölcs véleményével és az azt követő zsidó joggyakorlattal, hiszen az Úvegplafonon megjelent korábbi cikk alapján az ügy legalábbis részben közismertté vált (Ráv véleménye), és ember és ember közötti vétségekről van szó (Ráv Náchmán véleménye). Sőt, éppen az eset részleges ismertsége és hivatalos anonimitása miatt Vári György úgy is vélhette, hogy egyenesen kötelessége közléni vallomását, hiszen a Sávát tsuvá 607:2 és a Széfer háchásidim 22 szerint amikor maga a vétek ismert, de az elkövetőre vonatkozóan csak találgatások vannak, akkor az elkövetőnek bizony kötelessége a nyilvánosság elé állni annak érdekében, hogy elkerülhető legyen ártatlanok megvádolása.

Mindezen szempontokkal szemben azonban van egy döntő elv. A jelen esetben a sérelmet elszenvedők határozottan kérték, hogy ne kerüljön sor nyilvános vallomásra, és így teljesnek tűnik a háláchikus irodalomban az egyetértés, hogy az ő szempontjaikat lett volna kötelező figyelembe venni, és nagyon súlyos hiba volt nyilvános bűnvallomást tenni. Egyértelműen azon az állásponton van korunk egyik széles körben elismert döntéshozója, Ráv Eliezer Melamed is a Pnine háláchá c. művében, hogy még aki úgy gondolja, hogy megengedett a nyilvános vallomás az ember és ember közötti, nem vagy csak részben köztudott vétek esetében, az is egyetért azzal, hogy a vallomást nem szabad úgy megtenni, hogy a sértett félnek ez további kellemetlenséget vagy szégyent okozzon. Továbbá a Pánim meior 2:178 szerint hiába is áll a nyilvános vallomást tevő szándékában, hogy megszegyenítse saját magát – könnyítve így lelkiismeretén, és segítvén önmagát a megtérési folyamatban -, akkor sem szabad részletes nyilvános bűnvallomást tennie.

Intézményünk vezetősége e tekintetben a vallásjogi szempontoktól függetlenül, általános erkölcsi aspektusból a Patent Egyesület és a Kék Vonat Gyermekkrízis Alapítvány a sértettek érdekében elsőrangú szempontnak tekintő állásfoglalását tekinti irányadónak. Növekedünk vétkes mulasztáson érhető továbbá a tekintetben is, hogy nem vetett számot a szociális média nyújtotta nyilvánosság személyességének hamis érzetével és a térben is és időben is korlátlan nyilvánosságnak

az áldozatok lelkére nehezedő több-letterhével.

A nyilvános vallomással kapcsolatban az OR-ZSE vezetőségének tehát az az álláspontja, hogy noha Vári György szándékai tiszták és feddhetetlenek voltak, cselekedete mégsem volt helyénvaló, mind vallási, mind pedig morális szempontból további vétek fakadt belőle. A hallgatónkal folytatott személyes megbeszélésen az Egyetem vezetősége annak a véleményének adott hangot, hogy a múltbéli vétség lelki feldolgozása vélhetően korántsem zárult le még, és mindenképpen kompetens személy segítségére lesz szüksége a teljes feldolgozáshoz, és ez egyben a teljes megtérésnek is a feltétele. Vári György nemcsak egyetértett ezzel, hanem arról is tájékoztatott bennünket, hogy már a megbeszélés előtt szakértőhöz fordult segítségért. Egyetemünk e lelki terápiás folyamatot figyelemmel kíséri.

Az eset intézményi tanulságai

A szóban forgó eset megerősített bennünket abban a korábbi, az esetől független meggyőződésünkben, hogy külső és belső szakemberek bevonása mellett a rabbi képzés hagyományos, több évszázados curriculumát olyan elméleti és gyakorlati képzésekkel szükséges kiegészíteni, melyek fölvetik a rabbi szakos növendékeket azzal az önismereti, szexuál- és pszichológiai készségekkel, illetve a GBV-vel (a társadalmi nemekből, szerepekből fakadó erőszak kérdéskörével), valamint a szociális média használatával kapcsolatos ismeretekkel, melyek a hitéleti közösségszervezés, a gyakorlati lelkészet és lelki gondozás legújabb kori problémakörében eligazítanak.

Képzésünk ilyen irányú modernizációja ezzel meg is kezdődik.

Kelt Budapest városában, 5780. tiszre havának 21., azaz hosáná rábá bűnbánati napján.

Prof. dr. Vajda Károly rektor,
dr. Balázs Gábor docens,
rektorhelyettes,
dr. Biró Tamás docens,
rektorhelyettes,
Darvas István főrabbi, főtítkárs,
dr. Komoróczy Szonja docens,
dr. Toronyi Zsuzsanna docens

Lebovits Imre kitüntetése

Volkmar Wenzel német nagykövet a rezidencián rendezett nagyszabású ünnepségen adta át a szövetségi érdemkereszt szalaggal kitüntetést Lebovits Imre holokauszt túlélőnek. Dr. Lebovits túlélte a kényszermunkát, éhséget, betegséget, erőszakot és többek között a halálmenetet Mauthausenben.

A nagykövet feltűzi az érdemkeresztet

Fotó: budapesti Német Nagykövetség

Feleségével, Évával a holokauszt túlélők ügyeit képviselik különböző szervezetekben. Különösen szívén hordozza azon nem zsidó származású személyek munkájának méltatását, akik az üldözöttek mellett kiálltak. 2015-ben és 2016-ban Németországban tanúként lépett fel egykori SS-tisztek ellen folytatott perekben. Magyarországon és Németországban tartott előadásaival nagymértékben hozzájárul a múlt feldolgozásához és az emlékezőskultúra ápolásához.

A fogadáson a családtagokon kívül megjelent Heisler András Mazsihiszelnök is, aki a Hitközség részéről köszöntötte az ünnepeket. Kardos Péter zuglói főrabbi a körzet nevében kívánt jó egészséget és hosszú életet Lebovits Imrének, megköszönve az eddig együtt töltött zuglói évtizedeket.

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Egyiptom

A Watani hírportál tájékoztatása szerint a Kairóban élő zsidók is megtartották ros hájáná ünnepét. A 67 éves Magda Hárún vezette kiléne csak öt tagja van, de a diplomatákkal és a meghívott vendégekkel együtt mintegy ötvenen gyűltek össze a Säär Hásámájim zsinagógában. A szertartást Thomas Goldbergernek, az USA ügyvivőjének a felesége irányította.

A 20. század első évtizedeiben a zsidóknak jelentős szerepük volt a gazdasági és a kulturális életben. Izrael Állam kikiáltása után azonban túsókká váltak, és súlyos megpróbáltatásoknak voltak kitéve, ezért a közösség tagjai lassanként elhagyták az országot. 1948-ban 80.000 hittestvérünk élt Egyiptomban, számuk 1956-ra a felére csökkent. Az 1967-ben zajlott hatnapos háború után 2700 zsidó maradt az országban. 1996-ban már csak százan éltek Egyiptomban.

Kairó mellett még Alexandriában található mintegy tucatnyi zsidó. A 800 éve épült kairói Ben Ezra zsinagógát helyreállították, ami a város egyik turisztikai látványosságává vált. A jelenleg is működő Säär Hásámájim zsinagógát izraeli diplomaták gondozzák.

Marokkó

A Vie éco marokkói hírportál azt írja, 2018-ban mintegy 80.000 izraeli utazott az észak-afrikai arab államba. A turisták száma folyamatosan növekszik, annak ellenére, hogy a két ország között nincs közvetlen légi járat, és a politikai kapcsolatok is fagyosak. Korábban csak a gyökereiket és őseik sírját kereső szefárdok látogattak Marokkóba, az utóbbi években azonban sok askenázi ortodox zsidó is kíváncsi volt az országra. Hittestvéreinket elsősorban azok a városokat érdekelték, amelyekben korábban jelentős zsidó közösség élt (Marrákes, Casablanca és Fez).

A hilula alkalmából évente több ezer zsidó zarándokol el a nagy rabbi sírjaihoz, ahol közösen imádkoznak. Az idegenforgalom felkészült a vendégek fogadására, Casablancában kóser étterem működik, és ivritül beszélő idegenvezetők is rendelkezésre állnak. Szakértők a tavalyi forgalom 20 százalékos növekedésére számítanak 2019-ben.

Míg 1948-ban 270.000 zsidó élt Marokkóban, jelenleg már csak mintegy 3000, pedig a kormányzat toleráns politikát folytat a vallási kisebbségek irányában.

Spanyolország

Sajtóhírek szerint a madridi kormány tervbe vette az október elsején lejárt honosítási törvény meghosszabbítását, ami lehetővé teszi a szefárd gyökereük számára a spanyol állampolgárság felvételét. A módosítás elsősorban a humanitárius válságtól sújtott venezuelaiakat érintené. A Mariano Rajoy miniszterelnök kezdeményezésére 2015-ben elfogadott törvény alapján 132.000 kérelem érkezett a hatóságokhoz, és a határidő lejártáig 6000-en már megkapták az állampolgárságot. A legtöbb igény a latin-amerikai országokból érkezett. Mexikóból 20.000, Venezuelából 15.000, Kolumbiából 14.000 személy kezdeményezte a honosítást, de számosan jelentkeztek Törökországból, Izraelből és más országokból is.

Albánia

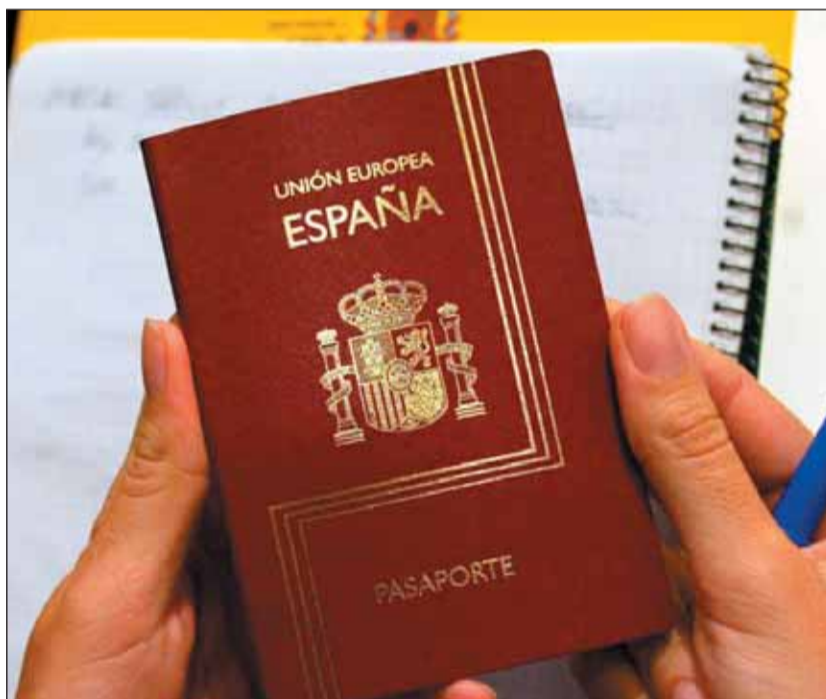
A muzulmán többségű balkáni ország egyetlen zsidó múzeuma, amit Simon Vrusho helytörténész alapított 2018 májusában, Beratban található. Vrusho halála után a gyűjteményt a bezárás fenyegette, de

Egyiptom. A kairói közösséget Magda Hárún vezeti

Marokkó. Hilula szertartás

Spanyolország. Ilyen útlevelet szeretnének a honosítást kérvényezőik

Albánia. A látogatók a megnyitőünnepségre várnak a felújított berati zsidó múzeumban

Fotó: STRINGER/afp

Gazmend Toska francia-albán üzletember vállalta a további működés költségeit.

Az első, Spanyolországból menekülő zsidók a 16. században telepedtek le Beratban. A múzeumban számos fénykép és dokumentum látható, amelyek a lakosságnak az üldözöttség iránti segítőkészségét mutatják a második világháború idején. Az olasz, majd 1943-tól német megszállás alá került Albániában mintegy 2000, főleg a szomszéd-

dos országokból odamenekült zsidó élt. A németek követelése ellenére a hatóságok megtagadták az üldözöttek nevének kiadását. Zsidókat elsősorban Koszovóból deportáltak, aminek mintegy 300 áldozata volt. A Jad Vasem 75 albán vett fel embermentő tevékenységéért a Világ Igazai közé. A rendszerváltás után a zsidók többsége Izraelbe távozott. Jelenleg száznál kevesebb hittestvérünk él az országban.

Kovács

Zsidó Előadó-művészeti Központ Budapesten

A jövő évben, zsidó év szerint 5780-ban Erzsébetvárosban indul az Európában, de még a világon is egyedülálló projekt: Zsidó Előadó-művészeti Központ nyílik a Csányi utca 3.-ban, a Gólem Színház és a 7. kerületi önkormányzat együttműködésében.

Az Erzsébetvárosi Önkormányzat közszolgáltatási szerződésben meghatározott feltételekkel 10 évre adja használatba a Gólem Színháznak a Csányi u. 3. szám alatt egykor mézeskalácműhelyként és pékségként működő közel 500 négyzetméteres teret.

A következő évben a Gólem csapata saját tartalékai kiegészítéseként számos forráslehetőséget – pályázatok, magántámogatók, közösségi finanszírozás – felhasználva igyekszik összegyűjteni a nyitáshoz szükséges közel 70 millió forintot.

A szükséges munkálatok elvégzése után a nyitást 2020 nyarára tervezik.

A projekt indulásáról a helyszínen tartott sajtóbejárás keretében mesélt Vattamány Zsolt, Erzsébetváros polgármestere és Borgula András, a Gólem Színház művészeti vezetője.

A Gólem Színház megalakulása napjától kezdve, lassan 15 éve keresi állandó játszóhelyét. „Sokat, sokszor és sokakkal tárgyaltunk már, mire eljutottunk Erzsébetvárosba. A zsidó negyed egyedi történelmi öröksége Budapestnek, ami különleges egész Európában. A legnagyobb különbség a krakkói, varsói vagy akár a bécsi hasonló negyedekkel szemben a benne zajló valódi zsidó virscaft. Itt élő közösséggel – boltokkal, működő zsinagógákkal, mikével és még rengeteg tartozékával a zsidóságnak – találkozhat a látogató. Ezért volt igazán boldog pillanat, amikor a 7. kerületi polgármester, majd a teljes közgyűlés is támogatta az ötletet, és így most elindulhat, ami mindig is ide tartozott: egy zsidó kulturális központ. Minden, ami előadó-művészet a Gólem Színházon innen és túl, egy év múlva, a felújítás után, helyet kap itt. Zenei, táncos és újcirkuszi produkciókkal és természetesen színházi előadásokkal várjuk 2020 őszétől a közönséget, minden évadban legalább kétszáz alkalommal” – mondta Borgula András, a Gólem Színház művészeti vezetője.

„A Gólem Színház már lassan két éve rendszeresen együttműködik az ERŐMŰVÉHÁZ Nonprofit kft.-vel, és azon belül is a Csányi5-tel, ahol Európában egyedülálló gyűjteményt alakítottunk ki. Ez a tárlat a múlt századfordulós zsidóság élet- és lakáskörülményeit mutatja be az érdeklődőknek. A két helyszín, a Csányi utca 5. és a most induló Csányi 3. a Gólem Színházzal területünk átfogó kulturális koncepciójának komoly bázisává válik. Ennek a koncepciónak a lényege, hogy a Csányi utca az erzsébetvárosi „kultúrnegyed” létrejöttének kiindulópontja lesz – mondta Vattamány Zsolt polgármester.

Más művészeti ágak képviselőinek jelentkezését is várják

A Zsidó Előadó-művészeti Központ nemcsak a Gólem Színház előadásainak ad majd otthont, hanem tánc, opera, jazz és más zenei produkcióknak is teret kínál, a kerületi művészekről kezdve egészen a nemzetközi sztárokig. Az új központ célja, hogy különleges és egyedülálló programkínálatot nyújtson a zsidó tematikájú előadó-művészet területén, de akár képző- és vizuális művészeti projektek is megvalósulhassanak. Emellett az oktatás, az ismeretterjesztés, valamint a fejlesztés kapott helyet az intézményben.

A teljesség igénye nélkül néhány program a tervezett kínálatból:

- A Gólem Színház teljes repertoárja,
- Tematikájában a központba illő előadások befogadása, vendégjátékok szervezése vidékről és külföldről,
- Inkubátor programok vezetése az előadó-művészetek területén (drámapályázatok, próbaterem és mentorálás stb.),
- Előadó-művészeti tanoda: színész- és táncosképzés amatőröknek és mesterkurzusok profioknak,
- A Zsidó Színházak Szövetségének európai központjaként szakmai fórumok szervezése,
- Különleges, a zsidó konyhát és a hagyományos péksüteményeket modern köntösben bemutató kávézó és bisztró.

Kibic

Középkori máchzor tért vissza 600 év után Kölnbe

Csaknem hatszáz év után került vissza Kölnbe az Amszterdami máchzor néven emlegetett zsidó imakönyv, amely 1424-ben tűnt el onnan, miután a zsidókat elűzték a városból – adta hírül az MTI.

A 331 oldalas, illusztrációkkal, díszes betűkkel és aranyozott képekkel ékesített ünnepi imakönyvet, azaz máchzort együtt vásárolta meg az amszterdami Zsidó Történelmi Múzeum és a kölni Rajna-vidéki Regionális Tanács. A kötet, amely a 15. században tűnt el Kölnből, a 17. században Amszterdamban került elő, ezért emlegetik Amszterdami máchzor néven.

Az imakönyvet a Wallraf-Richartz Múzeumban állították ki, de az új kölni zsidó múzeum elkészülte után oda kerül majd. A későbbiekben felváltva mutatják be a két városban.

A kölni zsidó múzeum közleménye szerint a máchzor az egyik legrégebbi, illusztrált héber kézirat, amely német nyelvterületről származik. Thomas Otten, a múzeum igazgatója hozzáfűzte, hogy a dokumentum „áratlan rálátást nyújt a középkori Kölnre és a város zsidó történelmére”.

Az Amszterdami máchzor

IZRAELI SZÍNES

Sakterek alkonya?

Egy élelméstechnikai startup cég, az izraeli Aleph Farms marhából vett sejteket növesztett fogyasztható hússá, méghozzá az űrben. A lombikhús ugyanúgy néz ki, mint az eredeti, sótt, állagra, ízre és illatra is ugyanolyan. A vállalat azt reméli, ez a technika megoldja a túlnépesedett Föld élelmészeti válságát.

Az Aleph Farms lombikhúst – más néven mesterséges vagy tiszta húst – állított elő az űrben. Az állati sejtekből speciális technológiával növesztett termék semmiben sem különbözik az eredetitől, azt a lényeges különbséget kivéve, hogy egy állatot sem kellett hozzá levágni.

A cég úgy látja, bolygónk élelmészeti válságba került, s erre a mesterséges hús jelenthet megoldást. S azért állítottak elő műhúst éppen a Nemzetközi Űrállomáson, több száz kilométerre a Földtől, hogy bizonyítsák: az új technológia mindenütt elérhető, még olyan helyeken is, ahol erősen korlátozottak az erőforrások.

Didier Toubia, az Aleph Farms társalapítója és vezérigazgatója azt nyilatkozta: az űrben nem áll rendelkezésre az a 10-15 ezer liter víz, ami normál körülmények között szükséges egy kilogramm marhahúshoz. Azaz a mostani kísérlet jelentős lépés annak az elképzelésnek a megvalósításához, hogy élelmiszert lehessen előállítani a természeti erőforrások kizsákmányolása nélkül.

Virágzó város maradványaira bukkantak

A szakemberek egyelőre nem tudják, hogy miért, de a nyomok szerint i. e. 3050 körül a várost elhagyták lakói.

Egy 5000 évvel ezelőtt virágzó nagyváros maradványaira bukkantak Izraelben – írja az MTI a Háárec című újság honlapja nyomán.

Az En Esur nevű helyen egy útépités során előbukkant városban időszámításunk előtt 3000 évvel hateresen éltek, ami abban a korban hatalmas településnek számított.

A föld alól előbukkant város méretben jelentősen megelőzi az Izrael földjén eddig legnagyobbnak tekintett kora bronzkori Jerikót és Meggidót, noha elmarad az Egyiptomban és Mezopotámiában feltárt korabeli városias településektől.

A leletek alapján már a korai khalkolitikumban (kőrézkor), hét-ezer éve jelentős nagyságú falu volt ezen a helyen, ami alapján át kell írni kissé ennek a kornak a történelmét, mert már az eddig gondoltnál korábban megindulhatott a városiasodás.

Az észak-déli 6-os autópálya egyik bekötőútjának építése közben bukkantak a Tel-Aviv és Haifa között félúton az ősi település nyomaira – a helyi törvények szerint meg kellett kezdeni az ásásokat.

Ez Izrael eddigi legnagyobb ásatási területe, de Jichák Paz, az Izraeli Régészeti Hivatal (IAA) szakembere a lapnak azt nyilatkozta, hogy a feltárt terület csak az egykori város 10 százaléka.

A Földközi-tenger déli medencéjének most előkerülő eddigi legnagyobb városában az épületek maradványai alapján fejlett hatalmi központ működött számos középülettel a 65 hektár nagyságúra becsült területen, ami a korabeli Jerikóénak a tízszerese. Az írásbeliség előtt megszületett város tervezett és sűrűn lakott volt, a lakóépületek mellett raktárak és magtárak álltak a kikövezett utcák mentén. Tornyokkal megerősített, két méter széles városfal védte a települést, amelynek a falon kívül saját temetője is volt, valószínűleg a társadalmi helyzet alapján differenciált

egyszerűbb és jelentősebb sírokkal. A legnagyobb, 25 méter hosszú épület szakrális célokot szolgálhatott, embert utánzó figurákat találtak benne, mellette két hatalmas, messziről odavitt kőalapot, melyek egyikén állatok csontvázaira leltek.

A szakemberek egyelőre nem tudják, hogy miért, de a nyomok szerint i. e. 3050 körül a várost elhagyták lakói. Az ásások befejezése, a leletek dokumentálása után az árkokat betemetik, folytatják az útépitést, s várhatóan nem lesznek látogathatók a váratlanul megtalált ősi város maradványai.

Magyar Narancs

Ismét rekordot dönt a turisták száma

A turizmusért felelős minisztérium adatai szerint a múlt héten 82 ezer turista választotta úti céljává Izraelt. A szakemberek rekordévet prognosztizálnak, a látogatók száma várhatóan összesen 4,6 millió lesz. Ez 18 százalékos növekedést jelent a tavalyi esztendőhöz képest, amikor 3,9 millióan döntöttek az ország mellett.

Három éve folyamatosan emelkedik a turisták száma. Ez annak is köszönhető, hogy jelentős infrastrukturális beruházások történtek, és az ország sokat tesz azért, hogy csökkenjen az izraeli vakáció költsége.

A turizmus részesedése a gazdaságban egyre nagyobb. A szektorban dolgozók száma is növekszik. Az elmúlt 12 hónapban a turizusból származó bevétel 22,4 milliárd sékel (6,36 milliárd dollár) volt, egy évvel korábban pedig 19 milliárd sékel (5,4 milliárd dollár).

Izraeli Nagykövetség

Ennyien élnek Izraelben

Mint minden esztendőben, az újév küszöbén az izraeli Statisztikai Hivatal közzétette a 2019-es lakossági adatokat. Ezek szerint Izrael lakossága 9.092.000 fő. Az előrejelzések szerint 2024-re a lakosság létszáma meg fogja haladni a 10 milliót, s ha ez az ütem folytatódik, 2048-ra a 15 milliót.

A lakosság vallásgyakorlás szerinti megoszlása:

- vallástalan: 43,2%,
- vallásos: 11,3%,
- ultraortodox: 10,1%,
- hagyománytisztelő: 12,8%,
- mérsékelten hagyománytisztelő: 22,1%.

A zsidó lakosság létszáma 6.740.000 (74,2%), az arab lakosságé 1.910.000 (21%)

Nem zsidóként bejegyzettek száma (akik a hazatérési törvény értelmében vagy házastárs jogán érkeztek az országba): 441.000 (4,8%).

A lakosság létszáma 2019-ben 184 ezer fővel gyarapodott (2,1%). 196 ezer gyermek látta meg a napvilágot – ez minden idők csúcsa.

Halálozások száma: 45 ezer. Vezető halálokok a rák (25,2%) és a szívbetegségek (14,8%).

2019-ben 38 ezer új bevándorló érkezett az országba (a megelőző évben 35 ezer) az állam megalapítása óta összesen 3,3 millió fő.

A nők átlagéletkora 84,8, a férfiaké 80,9 év.

Izraelben az újszülöttkori halálozás világválszintűen a legalacsonyabb, 1000 élve születésre mindössze három eset jut.

Leharpres

A Tóra és a halacha legyen az irányadó

Becalél Szmotrics (Egyesült Jobb) közlekedési miniszter, visszhangozva korábban tett nagy port felkavaró kijelentését, kiállt a vallási törvények által irányított Izrael gondolata mellett.

„Mindannyian azt szeretnénk, ha az állam a Tóra és a halacha szerint járna el” – mondta Szmotrics egy rabbiknak rendezett konferencián Jeruzsálemben.

Ennek a kilátásai azonban egyelőre nem reálisak – pedig Szmotrics szerint még a vallásos cionista közösség liberális rabbijai is egyetértenek vele –, mert vannak, akik másképp gondolkodnak, és velük is ki kell jönni. De Szmotrics

hisz abban, hogy eljön a nap, amikor mindenki vissza akar térni a Tórához és a micvákhöz.

„Általában az engedmények a mi oldalunkról jönnek, és minden engedmény és kompromisszum a következő tárgyalások kiindulópontja” – tette hozzá.

A képviselő továbbá hangsúlyozta, közlekedési miniszterként arra törekszik, hogy megakadályozza a szombati pihenőnapon tervezett építési, infrastrukturális és karbantartási munkálatokat, és megvédte az állam beavatkozását a házassági és válási ügyekben.

„Az állam minden nap részt vesz az életünkben” – mondta. „Nem az a kérdés, megengedhető-e az államnak, hogy beavatkozzon és meghatározza, kit szerethetnek és kit vehetnek feleségül, mert mindig ezt teszi, csak úgy, mint a vérfertőzés törvényen kívül helyezését. A kérdés az, hogy elegendő-e a közérdek szempontjából a végrehajtás igazolása.”

Szmotrics szerint a liberális értékek sértik a vallásos izraeliek jogait, például a nemi alapon elkülönített közterületekhez való jogát.

A szekuláris Jisráel Beitenu párt vezetője, Avigdor Liberman elítélte Szmotrics megjegyzéseit.

„Hihetetlen, hogy Szmotrics miniszter ismételt pislogás nélkül kijelenti, hogy ha rajta és a barátain áll, eltörlék Izrael Állam törvényeit, és ránk kényszerítenek egy halachikus államot.”

Szmotrics júniusban a jeruzsálemi Netanjahu miniszterelnök kirúgta Ajelet Saked igazságügyi és Naftali Bennett oktatási minisztert, szabaddá téve a két portfóliót:

„Akarjuk az igazságügyi portfóliót, mert vissza akarjuk állítani a tórai igazságszolgáltatási rendszert” – mondta Szmotrics, aki ennek a megvalósítását fokozatos, hosszú távú átmenettel képzelte el.

Másnap a Kan rádióknak adott nyilatkozatában megvédte kijelentéseit.

„Amikor a Tóra törvényeiről beszélünk, sok dolog van. Azt hiszem, a Tóra monetáris törvényei sokkal jobbak. Magasabb státuszt kell adnunk a rabbinikus bíróságoknak.”

„A Tóra törvényei sokkal előnyösebbek, mint az Aharon Barak által létrehozott jogi szabályozás” – utalt a Legfelsőbb Bíróság korábbi ellentmondásos vezetőjére.

„Természetesen hosszú távon azt akarom, hogy Izrael Állam a tórai törvények szerint működjön. Ez akkor fog megtörténni, ha a nép akarja. Biztos vagyok benne, hogy akarni fogja. Látni fogják, a Tóra törvénye milyen helyes és igazságos, erkölcsös és humánus. Izrael állama visszatér a Dávid király és Salamon király napjaiban alkalmazott kormányzáshoz – a Tóra törvényei szerint”, összhangba hozva a jelenkor kihívásaival.

Netanjahu Twitteren reagált politikai szövetségese észrevételeire: „Izrael állam nem lesz halacha-állam.”

Jáir Lapid a Kék-fehér Pártból szintén Twitteren reagált: „Nem, nem, nem fogjuk hagyni, hogy ez átmenjen. Itt nem lesz halacha-állam.”

Avigdor Liberman is nemtetszésének adott hangot: „Hallgassátok csak, mit mond Szmotrics... Ezek már nem téveszmés szélsőséges ifjak megjegyzései, ez már szándéknyilatkozat.”

Tamar Zandberg a baloldali Merecből pedig úgy vélte, „Jehullott a maszk” Szmotrics „őrült elképzeléséről”, amit A szolgálólány meséje teokráciájához hasonlított.

ujkelet.live

KI TUD RÓLUK?

Egy szokatlan életmentő akció a Nagymező utcai Teréz templomban – ha tud róla, írjon.

Ennek a furcsa zsidóimádó történetnek sok elemét ismerjük, de számtalan szereplőjét még nem találtuk meg. Hátha e cikket olvasva még előkerülnek olyanok, akiknek személyes emléküik van az 1944-es őszi ünnepek környékén történt dolgokról.

1944-ben a magyarországi zsidóság végveszélybe került. Május közepétől néhány hét alatt deportáltak és meggyilkolták a vidéki zsidóság döntő többségét.

Budapestre ekkor még nem került sor, de aki csak egy kicsit is ismerte a történeteket, joggal tarthatott tőle, hogy a tömeggyilkosság-sorozat nem áll meg a főváros határainál.

1944. július 7-én jelent meg a főváros rendelkezése arról, hogy a zsidóknak minősülő személyeknek el kell hagyniuk otthonukat, és úgynevezett csillagos házakba kell összeköltözniük. Így az embereket nemcsak tulajdonuktól, ingatlanuktól fosztották meg, de megteremtették az alapját annak, hogy később az egy helyre költöztetett zsidókat könnyen, gyorsan lehessen majd deportálni és a halálba küldeni. Ekkor körülbelül negyedmillió volt a budapesti zsidó közösség.

Bár a legtöbben nem merték elhinni a valóságot, hogy a magyar állam halálra ítélte őket, azért megindultak, ha lassan is, a mentő-önmentő akciók.

Adjuk át a szót a kor krónikásának, Lévai Jenőnek:

Híre terjedt hamarosan, hogy a katolikus klérus, főképpen Serédi Jusztinián hercegprímás, közbenjár az ártott zsidók érdekében. A hírek volt alapja. Érthető tehát, hogy az életéről remegő s minden szalmaszálba kapaszkodó pesti zsidóság egész nagy hányadán valósággal „kitérésiláz” vett erőt. Különösen a terézvárosi plébános hivatalát ostromolták meg június végén, július elején az ártott zsidókat. Tumulatózus jelenetek zajlottak le a Nagymező utca és a Proféta utca (ma Hegedű utca) között felsorakozó sárga csillagos tömegben. Lökdözték, ütötték, verték egymást a zsidók: ki juthasson előbb keresztvíz alá. A tömeggel szemben a plébános és káplánjai tehetetlennek bizonyultak, de feltűnt ez a „hibuzgóság” a nyilasoknak is, akik élesen támadták a zsidókon túl a katolikus papságot, sőt a katolikus egyházat is. Am ezzel sem elégedtek meg, hanem belekötöttek a templom előtt tömörült zsidókba is. A megbotránkoztató utcai jelenetek úgy elszaporodtak, hogy az érseki helynök kénytelen volt beavatkozni. A plébániák ajtaját bezárták, s táblákon közölték: az átérések szünetelnek.

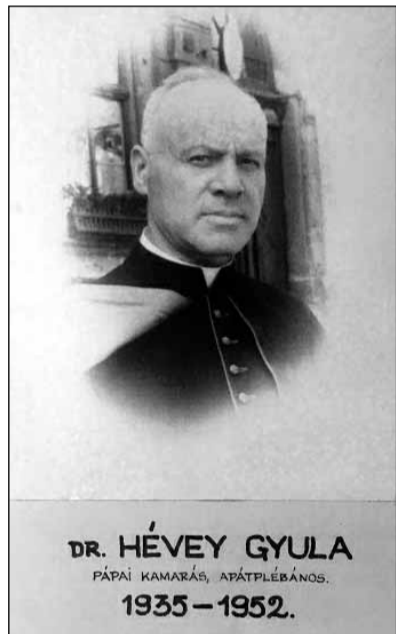
Ezután az egyes zsidó házakban megbíztak irták össze az ártott zsidókat, csoportokba gyűjtötték őket, s egy-egy vallástanár vezetésével – többnyire az óvóhelyen – 3 hónapos tanfolyamokat indítottak. Természetesen e téren is sok volt a visszaélés. Pénzért azonnal is kiállítottak keresztleveleket, s hamis vallástanárok is tartottak térítő tanfolyamokat, állítottak ki katekumeni bizonyítványokat. (Katekumen: a keresztény beavatás szentségeire készülő felnőtt.) Itt jegyezzük meg, hogy ténylegesen is nagyon sokan hagyták el vallásukat, bár igen nagy százaléka a jelentkezőknek később megbánta tettét és visszalépett. Érdemes számadat: a VIII. Népszínház u. 31. alatti hatalmas csillagos házból 240-en jelentkeztek a tanfolyamra, s végül mindössze 14-en tértek át. A július-augusztusi sűrű légitámadások alatt aztán az óvóhelyeken érdekes és jellemző jelenetek zajlottak le. Katekizmusokból tanultak és egymást kérdezték ki az ártójelöltek, ugyanakkor ijedtükben és féltelmükben héber imákat mormoltak. A Smá Jisráélt a szeplőtlen fogantatás és a szentségek mibenlétéről folyó

értekezés váltotta fel. Ilyen óvóhelyi diskurzus során hangzott el ez a jellemző mondat:

– Minden jó lenne a katolikus vallásban, csak térdelés után nem tudok felkelni.

Hatalmas, molett hölgy panaszkolta így el keserveit barátjének az elemi iskolás katekizmus lapjait gyűrgetve.

A három hónapi tanulási idő – véletlen végzettségűvel – éppen a zsidó ünnepekre esett. Az újév és a hosszúnapi templomba járói között is tömegével voltak a kitérésre jelentkezettek. A templomi prédikációk közül különösen Hevesi Ferenc dr. os-

Nagyon sokat segített

torozta a szószékről élesen a hitehagyottakat. A prédikáció hatása nagy volt, s a templom elhagyása után Wosner templomgondnok a padokban néhány katekizmust talált. Talán jelképpül, hogy azok tulajdonosai lettek átérési szándékukról. Ugyanakkor a hithű zsidóság körében valósággal „vallási téboly” tört ki. Különösen sűrűn és napjában többször mondták el a könyörgő imát, a Smá Jisráélt.

(Lévai Jenő: Csak ember kezébe ne essék én. Múlt és Jövő Kiadó, 2016.)

Eddig Lévai beszámolója. Ma már tudjuk, a kikeresztelkedés nem mentette meg az embereket. A németek és a magyar hatóságok „a zsidókra” vadásztak, legyenek keresztények vagy zsidók. Őket ölték meg.

S az is nyilvánvaló, hogy azok a keresztény papok, akik mégis vállalták, hogy egy efféle mentőakcióban részt vesznek, maguk is nagyot kockáztattak. Elég csak belelapozni a korabeli nyilas hecclapokba, milyen durván támadták ezért a zsidóknak segíteni szándékozókat.

Hiszen azok a papok, akik kereszteltek, tudták, nem „megtértek” új „híveik”, hanem az életüket mentik.

A terézvárosi templom plébánosa abban az időben dr. Hévey Gyula volt. Nem törődve a veszéllyel, több ezer – egyes számítások szerint akár 30 ezer – embert is megkeresztelt, abban bízva, hogy ezzel megmentheti őket.

S hogy mennyire tisztában volt azal, mit is tesz, az is bizonyítja, hogy amikor családok jelentkeztek keresztelésre, mindig előbb a szülőket keresztelte meg. Így amikor az anyakönyvbe be kellett jegyezni a szülők vallását, már a valóságnak megfelelően írhatta oda, hogy római katolikusok.

A nyilas lapok támadása ellenére a keresztelések csak az ostrom legdurvább napjaiban álltak le. A háború után a túlélők döntő többsége levelet a kereszténységét – de az biztos, hogy Hévey azt mutatta, akadt segítőkészség a társadalomban.

Ahhoz, hogy többet tudjunk erről a történetről, keressük azokat, akik információval rendelkeznek. Kérem, ha van erről ismeretük, írjanak levelet a desijanos@outlook.com címre.

Fotolexikon

Magyar szépségkirálynők 90 évvel ezelőtt

Ahogy a festő Renoirnak tulajdonított mondás szól: „Sose higgy olyannak, akit nem tud meghatni két szép női kebel.” Igen, a szépségverseny mű napjainkban is egy kellemes fuvallat erejéig felkelti érdeklődésünket.

Kit ne érdekelne – nemtől és kortól függetlenül – legalább egy futó pillantás erejéig az ország, vagy pláne a világ legszebb(nek kikiáltott) leánya.

Kilencven évvel ezelőtt, 1929-ben nagy eseményre készült az ország. Meghirdették az első hazai – mai kifejezéssel élve – Miss Hungary szépségversenyt.

Annak idején ma már szinte elképzelhetetlenül nagy várakozás előzte meg az eredményhirdetést. A neves és ismert személyiségekből álló zsűri a kor szépségideálját megtestesítő Simon Böskét hirdette ki győztesnek. Keszthelyi lány volt, aki korábban már több balatoni szépségversenyen szerepelt sikerrel. A sok ajándékon kívül győztesként lehetőséget kapott, hogy Magyarországot képviselje Párizsban, a Miss Európa megméretésén. Ott is nyert, így magyar lány lett Európa Szépe!

A világversenyt ebben az évben az Egyesült Államokban rendezték, de azon Simon Böske – valószínűleg egy közbejött betegség miatt – nem vett részt.

Magyarország és Európa szépét óriási ünneplésben részesítették idehaza, amit csak egy antiszemita tüntetés próbált megzavarni.

Simon Böske vonásait a színház és a film is szívesen mutatta volna meg, de színpadra sosem lépett. Mégis közel került a színházhoz, második férje ugyanis Jób Dániel lett, a Vígszínház legendás rendezője. Bujkálva, de együtt élték túl a vészkorokat, míg leányukra büszke szüleinek élete Auschwitzban ért véget. Az első szépségkirálynő legendája hazánkban maig is él, történetét többen is feldolgozták.

Kevésbé ismert viszont, hogy ugyanabban az évben a világszépe (Miss Universe) díjazottja lett Lisl Goldarbeiter, Ausztria szépségkirálynője. Az ő mesés fordulatokban gazdag történetét magyar szerző, Tenczer Márton írta meg (Szerlemem, Lisl; Mágus Kiadó, 2000).

Goldarbeiter kisasszony 1909-ben született a bécsi Leopoldstadt egyik szerény lakásába. Osztrák katolikus édesanyja nemzeti és vallási tekintetben is „vegyes házasságot” kötött. Édesapja Szegedről származik, Lisl születésekor a papa nővére és édesanyja Szegeden értesül az örömhírről. A szülők, Lujza és Izsó imádták egymást. Egyetlen leányukat kitűnő nevelésben részesítették: angol-, francia- és zongoratanításról a szerény kis boltot üzemeltető bőrárkereskedő édesapja gondoskodott.

Elisabeth Goldarbeiter, a „legszebb osztrák nő” – ahogy a Neues Wiener Tagblatt 1929. január 30-i különia beszámol róla – még az első válogatáson sem akart elindulni. Amikor a lányt Ausztria szépségkirálynőjévé választották, az újság tudósítója – aki a bécsi eredmény hírért Lislék lakására vitte – így fejezi be cikkét: „Majdnem egy órát beszélgettünk... A legszebb osztrák nő a konyhán át kikísért az ajtóig. Vajon hová veti a sors? Talán a filmhez? Talán a ragyogáshoz a lét ritka magasságába? Fényes Tündérország tártul fel a szerény bécsi kislány előtt.”

Igen, ez a szerény és gyönyörű, reneszánsz festményre emlékeztető leánya – aki két szemével, komoly tekintetével, finom metszésű egyenes orrával, szép barna, félhosszú hajával mindenütt a legnagyobb figyelmet keltette – elindult Amerikába a texasi Galvestonban rendezett világversenyre, persze hajón. Le Havre kikötőjéből nyolc napig tartott a hajót New Yorkig. Természetesen minden meghívott ország-szépe leány „gardé”-val utazik, Lisa is az édesanyjával.

Lisl úti naplójában utalás olvasható Simon Böske távollmaradására is. „Párizs, május 10. (Hajóindulás előtt): A glavestoni versenyen részt vesz Miss Ausztrián kívül Miss Németország, Miss Anglia, Miss Franciaország, Miss Hollandia, Miss Luxemburg, Miss Románia, Miss Spanyolország, Miss Európa megbetegedett, ezért nem jöhet. A mostani szépségversenyen 25 amerikai lány vesz részt és mi nyolcan Európából. Ez aztán egy kemény küzdelem lesz!”

Amikor Lisl Goldarbeiter a zsűri 6/7 arányú szavazatával Miss Universe koronát kapott, azonnal elhalmozták ajánlatokkal. Felléptették egy Lehárról készült rövidfilmben. (Lehár később élete végéig baráti levelezésben és folyamatos kapcsolatban maradt az érte rajongó és őt tisztelő szépségkirálynővel.) Amerikában kitartul Lisl előtt a világ. King Vidor, a híres rendező, a „nagy öregek” egyike, a választás után azt mondta Lisnek: „Bár maga beszél angolul, ez nem elég. Főljánlok magának egy szerződést, két évre jöjjön Hollywoodba, ez alatt az idő alatt megtanulja a színpadi angolt. Aztán szerepelt fog a filmjeimben.” „Nagyon szépen köszönöm – választotta Lisl –, de nekem Bécsben van a hazám.”

És szeretett városában több ezren várták visszaérkezésekor a Westbahnhofon. Integetések, virágcsokrok – és a bécsi háziezred zenekara Lisl Goldarbeiter tiszteletére játszott a osztrák himnuszt.

Simon Böske

ber, ott olvassa az újságokat, hát befizette őt a Kass szállóba szombat délutánonként. Nagyon nehéz körülmények között, együtt volt a család 1944-ig, aztán Izsó bácsi útja innét vezetett vonattal a halálba.

Lisl magánéletének alakulása egy másik történet, de megemlíteném, mert a magyar szál tovább szövődik. 1929-ben Bécsben a széptevők körülrájongják a hazaérkező világszépét. A potenciális kérők közül Lisl feleségül meg az egyik leggazdagabb bécsi gyáros fiához. Később férjével, Spielmann-nal együtt menekülnek Bécsből: Csehország, Párizs,

Lisl Goldarbeiter

1938. november 9–10-én, a Harmadik Birodalom hírhedt Kristályéjszakáján Bécsben is bevették a zsidó üzletek kirakatait, horogkeresztes suhancok járták lakásról lakásra a zsidók lakta házakat. Lisl nem volt otthon, édesapját, Izsó bácsit a náci kölykök véresre verték.

Izsó bácsi nővére Szegeden élt. Az ő fiát, Tenczer Márton ekkor már behívták katonának. Lisl édesanyja a Kristályéjszaka után azonnal Szegedre küldte férjét. A hűségese feleség ezután felszámolta a bécsi otthonát, és ő maga is Szegedre költözött. Azt hitték, hogy ott megmenekülnek. A házaspár kenyérkeresetként szegedi paprikát csomagolt duplafalú papírzacskóba. De a gyerekkori barát, a Boros divatárús fia tudta, hogy Izsó bácsi kávéházi em-

Brüsszel. A nem igazán sikerült házasság Brüsszelben szétköltözéshez vezet, a férj Sanghajba megy, majd az Egyesült Államokba, ott végképp nyoma vész. Ekkor Lisl a szülei után utazik Szegedre. S amikor már csak ketten maradnak édesanyjával, ott élnek a Hétvezér utcában.

Lisl németnyelv-tanítással teremt elő a megélhetésüket. 1948 júliusában a hadifogoly-szerelvénnyel viszatér Szegedre az apai unokatestvér, Tenczer Márton gépészmérnök. Kamaszkora óta szerelmesen rajong a lányért, feleségül kéri, 1949-ben összeházasodnak. Lisl Goldarbeiter a házasságkötéssel magyar állampolgár lett. A pár a szegedi évek után 1951-ben Budapestre költözik.

És Miss Ausztria soha többé nem lépett Ausztria földjére.

Dr. László Katalin

APRÓ- HIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés
Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM.
Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti
Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1.
320-4778. www.drviragdentel.hu és
www.mini-implantatum.hu

Színes és fekete-fehér nyomtatás,
másolás, plakátymtatás, névjegykészítés,
diplomakötés, könyvnyomtatás a Mammur III. em. 312-es üzletben és a
Balogvár u. 1. alatt. Messinger Miklós,
www.rcontact.hu, +36-20-934-9523.

Közös képviselet, társasházkezelés,
Budapest. Dr. Bíró Anna, 06-70-505-9394,
06-70-383-5004, info@drbiroanna.hu

Gyűjtő venne bélyeggyűjteményt,
képeslapokat. 06-20-522-5690, este 06-1-322-8439.

Régiség, festmény, ékszer, hagyaték vétele a legmagasabb áron,
azonnali készpénzfizetéssel. Kárai Galéria,
1077 Budapest, Wesselényi u. 9., a Dohány-zsinagóga mögött.
06-1-344-2728, 06-20-924-5370,
karaigaleria@karaigaleria.hu, 25 éve a magyar műkereskedelemben.

Kastélyok berendezéséhez vásárolok festményeket, ezüsttárgyakat, ét-készletet,
cukordobozt, tálca stb., Kovács Margittól kerámiákat,
herendi porcelánokat, régi álló-, fali-, asztali órákat,
bútorokat, márványszobrokat stb. Teljes hagyatékért első
vevőként a legmagasabb árat fizetem készpénzzel. Értékbécselés
díjtalan. Üzlet: 06-20-280-0151,
herendi77@gmail.com

Sar-El programunk vár téged is! Gyere velünk önkéntesnek
Izraelbe! Csoportok indulnak: december 8.-29.,
december 29.-jan. 19., január 19.-február 2.

Fiatal orvosnő életjáradéki szerződést kötne: 06-30-203-2473.

73 éves, agilis, zenét, táncot, színházat,
utazást kedvelő férfi jóllelkű társát keresi
60-70 éves, budapesti hölgy személyében.
06-20-282-7808, a reggeli és az esti órákban.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 4800 Ft

Külföldre 6800 Ft/év

USA és Izrael: 7500 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjesztő a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézkése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

mondAt Kft., www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

A svéd kormány azt ígéri, hogy segít tisztázni a Wallenberg-ügyet

Máig tisztázatlan, hogy milyen körülmények között halt meg Raoul Wallenberg svéd diplomata, aki a vészidőszakban a munkatársaival több ezer magyar zsidó életét mentette meg. Rokonai a svéd kormány segítségét kérték, amely több ezer, eddig ismeretlen dokumentum nyilvánosságra hozatalát ígéri.

Wallenberg unokahúga, Marie von Dardel-Dupuy

Az eltűnt, majd a Szovjetunióban tisztázatlan körülmények között meghalt Raoul Wallenberg rokonsága nem adja fel a küzdelmet annak érdekében, hogy kiderüljön az igazság a diplomata eltűnésének és halálának részleteiről. Wallenberg unokahúga, a Svájcban élő Marie von Dardel-Dupuy – aki a svéd kormányval fölvetve a kapcsolatot az ügyben – a The Guardiannek azt nyilatkozta: „Wallenberg nagy ember volt, aki nem félt megtenni a lehetetlent, megérdemli hát, hogy kiderítsük róla az igazságot. A története még lezáratlan, a rejtélyt meg kell oldani. Nagyon sok ajtó még zárva van, és nekünk segítenünk kell abban, hogy kinyíljanak.”

A család is annyit tud az embermentő hős haláláról, mint a közvélemény: Moszkva 1957-ben kiadott egy dokumentumot, amely szerint Wallenberg 1947. július 17-én hunyt el szívroham következtében. Ám vannak olyan iratok is – állítják a hozzátartozók –, amelyek szerint a börtönben 7-es számú fogolyként nyilvántartott diplomatát július 22-én még kihallgatták, tehát nem halhatott meg öt nappal korábban.

Margot Wallström svéd miniszterelnök-helyettes, volt külügyminiszter az ügy kapcsán azt mondta: fontos Wallenberg emlékeztetének ébrentartása, hiszen az ő civil kurázsijára nagy szüksége van a mai világnak. Hozzátette: a kormány folytatja az erőfeszítéseket annak érdekében, hogy tisztázza a halálának körülményeit.

Programajánlat

NOVEMBER

Spinoza Színház

(1074 Budapest, Dob u. 15.)

November 3. (vasárnap) 19 óra:

Fülke – pszicho-thriller

November 5. (kedd) 19 óra: Vég-

szó: Molnár Piroska – időpontváltás!

November 6. (szerda) 19 óra:
Gábor György: Mózesről Jézusig –
(10.30-i ismétlés!)

November 7. (csütörtök) 19 óra:
Pördülj! – Gyöngyő és Rimes Zsolt
koncertje

November 9. (szombat) 20 óra:
Flamenco Moro

November 10. (vasárnap) 15 óra:
Szenes Hanna – zenés játék

November 11. (hétfő) 19 óra:
Kettesben Schell Judittal – beszélgetés

November 12. (kedd) 19 óra:
Végszó: Fodor Tamás

November 13. (szerda) 19 óra:
Kálmán Imre, az operettkirály –
zenés játék

November 14. (csütörtök) 19 óra:
Radnóti Miklós irodalmi est:
„Csodálkozom, hogy élek”

November 16. (szombat) 19 óra:
Németh Miklós – Rangos
Katalinnal

November 19. (kedd) 19 óra:
Hecc – kabaré

November 21. (csütörtök) 19 óra:
Orosz-zsidó dallamvilág –
koncert

November 25. (hétfő) 19 óra:
A Pulitzer-ügy – doku-dráma

November 27. (szerda) 19 óra:
Gábor György: Mózesről Jézusig

November 28. (csütörtök) 19 óra:
Kálmán Imre, az operettkirály –
zenés játék

November 30. (szombat) 19 óra:
Mata Hari – zenés életrajz

Generációk Klubja
(Hunyadi tér 3. I. emelet)

November 4.: Szántó Edit (ORZSE) népszerű előadás-sorozatának folytatása!

November 11.: technikai okból nem lesz esemény.

November 18.: Deák Gábor a vendégünk.

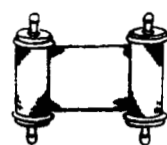
November 25.: 3 órai tea Fűzy Gáborral!

Hétfői napokon, 15 órás kezdettel.

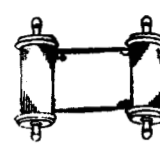
Budai Micve Klub
(II. Frankel Leó út 49.)

November 9. (szombat) 19.00:
Zenés beszélgetés a Kossuth-díjas, karizmatikus személyiségű Bangó Margittal. A házigazda Bóta Gábor újságíró.

November 16. (szombat) 19.00:
Vendégünk Szász János Balázs Béla-díjas filmrendező. Beszélgetőtársa Bíró Eszter énekesnő, színésznő.

IMAI DÓK

Templomok	Péntek este Nov. 8.	Szombat reggel Nov. 9.	Péntek este Nov. 15.	Szombat reggel Nov. 16.
Hősök	17.00	9.30	17.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.00	10.00	18.00	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	17.30	9.30	17.30	9.30
Thököly út 83.	17.30	9.30	17.30	9.30
Hunyadi tér 3.	18.00	10.00	18.00	10.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	16.10	8.00	16.00	8.00
Scheiber S. u. 2.	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	16.10	8.00	16.00	8.00
Kórház (Amerikai u. 53.)	15.30	7.30	15.30	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	17.00	9.00	17.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	16.10	9.00	16.00	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		9.30		9.30
Pesterzsébet (Vörösmarty u. 8.)	17.00		17.00	
Vidéken				
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	17.00		17.00	
Vác (Oberlander Endre tér 1.)	17.00		17.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	17.10		17.00	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	17.00		17.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	17.00	9.30	17.00	9.30
Debrecen (Pásti u. 4.)	16.10	8.00	15.50	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	16.10	8.00	15.50	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	17.00	8.00	17.00	8.00
Pécs (Füdfő u. 1.)	17.30	10.30	17.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	17.00		17.00	
Szombathely	17.00		17.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	17.00		17.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	17.00		17.00	

NAPTÁR

November 8. péntek

Chesván 10.

Gyertyagyújtás: 3.59

November 9. szombat

Chesván 11.

Szombat kimenetele: 5.04

November 15. péntek

Chesván 17.

Gyertyagyújtás 3.50

November 16. szombat

Chesván 18.

Szombat kimenetele: 4.57

Meghívó

Az Élet Menete Alapítvány tisztelettel meghívja Önt
a 2019. évi „Élet Menete – Kézdy György díjak”
ünnepélyes átadására, valamint az alapítvány évszázados rendezvényére.

2019. november 24. | Pozsonyi úti Református Templom
vasárnap, 18:00 óra | 1133 Budapest, Pozsonyi út 58.

Szent Efrém Férfikar

További közreműködő művészek:

Sümegi Eszter	Dés László	Fellegi Balázs
Klein Judit	Neumark Zoltán	Nógrádi Gergely

A hangverseny Bereczky Albert, püspök, Világ Igazga embermentő tevékenységének állít emléket.

A díjátadót követő hangverseny az OMHZ Egyesület szervezésében valósul meg.

A koncertre 2000 és 3000 forintos egységáron a www.jegy.hu-n lehet jegyeket vásárolni.

További info:
Szántó-Kremmer Dóra
+36 20 479 8862
dora@eletmenete.hu

Sotheby's

Londoni árveréseinkre keressük neves festőművészek alkotásait

SOTHEBY'S WIEN, HERRENGASSE 5, PALAIS WILCZEK, 1010 WIEN
INFORMÁCIÓ +43 (0)1 512 47 72 VIENNA.OFFICE@SOTHEBYS.COM
SORAYA.STUBENBERG.REPRESENTATIVE@SOTHEBYS.COM

ISIDOR KAUFMANN
A Regiségkereskedő

Sotheby's New York
2006. december 13.
\$72 000 világrekord
áron eladva

Bűnbocsi ÖNINTERJÚ

- Miért becézgeti rabbi úr a bűnbocsánatot?
- Mert különbséget teszek az Istentől és az embertársainktól kért bűnbocsánat között!
- Ha jól tudom, egyik a másiknak feltétele, ami az elfogadást illeti!
- Így van!
- Akkor mi a bűnbocsi?
- Amit embertársainktól szoktunk kérni!
- Miért? Az nem őszinte? Azért a becézés?
- Csak remélem, hogy mindig

őszinte! De ennél érdekesebb a színész hinom!

- Az mi?
- Az ún. oktalan gyűlölködés, ami miatt a Szentély is elpusztult – tanításaink szerint!
- Miért? Nincs ilyen?
- Hááát... Találkozott már olyan gyűlölködővel, aki ne tudta volna megokolni, kit miért gyűlöl?
- Tényleg! Nem!
- Akkor így, ünnepek után mindenki eldöntheti, hogy bűnbocsánatot vagy bűnbocsit kért!

Kardos Péter

(Jiddis jövevényszavak a magyar nyelvben)

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát.
Az Ön öröksége is hozzájárulhat e célhoz.
Keren Hayesod - United Israel Appeal, a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
E-mail: legacy@kh-uisa.org.il
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-7154136

SPÁNN GÁBOR

Baj (?) – Taj (!)

Egy zsidó ember, ha Teremtője betegséget, netán műtétet mér rá, és abból kihozza, első imájában megköszöni, hogy csak ezzel büntette és meggyógyította. Majd köszönetet mond mindazoknak a hittestvéreinek, akik saját vagy idegen kilében, de imádkoztak a gyógyulásáért.

Én – köszönöm kérdéseiteket – mindezen túl vagyok. Ilyenkor a nyájas Olvasó azt mondhatja, jó-jó, de mi közöm nekem ehhez? A betegség magánügy, örüljön, hogy meggyógyult, és különben is, panaszkodni, rinyálni hazánkban tilos.

Arra kérem Önöket, hogy amit leírok, ne panasznak, hanem dicsekvésnek vegyék, de nem játszva a Kasszandrárt, azt elmondhatom, hogy ma én, holnap ki tudja, kicsoda... Mindenkit érhet egészségügy.

Történt, hogy néhány hónappal ezelőtt a testem egy kényes pontján olyan elváltozást vettem észre, amiről úgy gondoltam, hogy az ima önmagában nem segít rajta, szakorvos is kell. Bejelentkeztem a lakóhelyem szerinti jó hírű közközház illetékes osztályára, és egy többek által ajánlott szakorvoshoz navigáltam magam.

Csupán annyit kellett várnom rá, amíg kiolvastam egy 360 oldalas krimit, és máris a színe elé kerültem. Pár perces manuális vizsgálat után azt mondta megnyugtatólag: szerkesztő úr, rá se rántson, ez nekünk egy rutin ügy, de sajnos csak műtéttel lehet segíteni az ön baján. Viszont a műtét apró kézimunka, mondhatni csipkeverés. Na ekkor kezdtem megijedni. Merthogy tudtam, hogy a csipke én leszek... Megnyugtató, hogy a műtét maga nem tart tovább 20 percnél, altatásban végzik, úgyhogy én gyönyörűeket fogok álmodni, a beavatkozásból nem érek semmit. Kezembe nyomott egy kb. 10 lapból álló beutalót a kötelező előzetes vizsgálatokhoz, és mikor már az ajtónál jártam, utánam szól: azt elfelejtettem mondani, hogy a posztoperatív időszakban ugyan pokoli fájdalmak lesznek, mert azon a helyen minden seb nehezen gyógyul, de majd adok fájdalomcsillapítót. Ha pedig nagyon úgy érzi, hogy ég, javasolom, tegyen rá például egy zacskós mirelit zöldborsót, s az majd hűti. Hangulatom ellenére kiugrott belőlem a humorista, és megkérdeztem: doktor úr, nem lehetne inkább tököst? Már csak az alliteráció kedvéért is...

Aki végigcsinált már ehhez hasonló procedúrát, annak nem mondok újat azzal, hogy az elővizsgálati beutalókkal elmondhatja, legalább egy hónapos biztos elfoglaltsága van. Az természetes, hogy mellkasröntgentől vérvételre, EKG-n keresztül minden vizsgálatra más időpontot kap az ember, amit az intézmény nem tart be. Van, ki el tud képzelni nagyobb élvezetet annál, mint éhgyomorral reggeltől órákat várni egy vérvételre, ahol is a nővér kijelenti előre, hogy sokáig leszünk egymáséi, mert azt már látja, hogy itt véna kevés van, az is jó mélyen és jó meszesen.

Én megpróbáltam rövidre zárni az ügyet azzal, hogy megmutattam tapasztalat alapján, melyik kezemen hol a legjobb a véna, amiből azonnal sértődés lett: „Én 30 éve veszem a vért, majd el tudom dönteni, hogy önnél hol a legjobb!”

Jótett nem marad büntetlenül, ez visszaköszött már az eredmények begyűjtésekor is. Belgyógyász orvosomnál derült ki, hogy 1 ampullányi vérem (ami a legfontosabb vércsoportvizsgálatot tartalmazta) elveszett. Én is ötre emlékeztem, ők írtak négyet.

Mivel két nap múlva jelenésem volt az aneszteziológián – oda csak teljes leletgarnitúrával mehetek –, kardiológusom kétségbeesett. Hosszas telefonálás és anyázás után egyszer csak megjelent a képernyőjén az állítólag eltört ampullából nyert vér laboreredménye. Erre csak ennyit mondott: így néz ki az, amikor egy külső laborba szervezték ki saját helyett a vizsgálatokat.

Eljött a műtét napja. Nagyképűség nélkül mondhatom, hogy a fél város zsinagógáiban értem imádkoztak, miközben az aneszteziológus azt mondta, ne izguljak, minden jel szerint nemcsak elalszom, de fel is ébredek.

A kórteremben feleségem és fiam már várt, és valóban úgy éreztem magam, mint Alice Csodaországban, mert lebegtem. Fájdalmam nem volt, csupán a bal kézfejemből állt ki egy rögzített branül arra az esetre, ha váratlanul infúziót kéne kapnom. Délután olyan öröm ért, mint egy kurtizánt, ha azt hallja, hogy szeplőtelen fogantatásban lesz része, amikor operáló orvosom megüzente, hogy ha estig nincs komplikáció, az éjszakát már saját ágyamban tölthetem.

Ez annál is nagyobb örömet szerzett, mert délután megérkezett kórtermünkbe egy új beteg, a beszédes típusból. Miközben én lebegtem ébrenlét és álom között, elkezdte mesélni, hogy ő ugyan nem ilyen panasszal jött, de két napja nem marad meg benne táplálék. Hát ettől azonnal felébredtem, és miután még a következő mondatot sem tudta befejezni és már újra szaladt, becsöngettem a nővért, akitől megkérdeztem, hogy ez a kisbeteg nem részvényes-e valamilyen kórházi fertőzés terjesztésében. Ezt követően már csak azt hallottam meg, hogy két ápoló összehajolva suttog: jól nézünk ki, ha ez behurcolta a calicit. Már kirakták a folyosón a kötelező kézfertőtlenítőket, és bármire fogadok, hogy holnapra itt zárlat lesz.

Na ekkor hívtam fel a feleségemet, hogy azonnal jöjjön értem, és azon imádkoztam, hogy elérjem a csatlakozást az utolsó ágyamhoz. Már itthon fekvő jutott eszembe az anekdota, melyben az idős rabbi súlyosan megbetegszik, majd amikor Isten segítségével meggyógyul, maga köré hívja fiait és jesivabóherét:

Amit most mondok, írátok föl, mert nagyon fontos tanulság! Inkább legyél mindig gazdag és egészséges, mint szegény és beteg!

...és ideje van a nevetésnek

A NAP MONDÁSA

Ha úgy érzed, hogy valaki kerül téged, soha ne zavarj meg benne!

Mindig is néptáncos akartam lenni, de rá kellett jönnöm, ahogy én táncolok, olyan nép nincs.